

Tümeller Üzerine*

ALEKSANDROS APHRODISIENS

Çeviren

ALİ TEKİN

Y. Doç. Dr. | KTÜ, İlahiyat Fakültesi, Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü

Öz: Tümellerin yeri meselesi çok eski zamanlardan bu yana felsefede tartışma konusu olmuştur. Aristoteles, hocası Platon'un idealar kuramını eleştirmiş, tümellerin dış dünyada varolamayacağını ifade etmiştir. Aphrodisiaslı Alexandros, Aristoteles'in eserleri üzerine şerh yazan en büyük filozoflardan biridir. Alexandros, Aristoteles'in *Rub Üzerine* adlı eserindeki "Gerçekten tümel canlı ya asla bir şey değildir ya da şayet var ise sonra gelir." (402b8) sözünü şerh etmiş ve bu şerh klasik dönemde Arapçaya birkaç defa çevrilmiştir. Bu çalışmada, Aleksandros'un bu şerhinin biri Anonim ve diğeri Ebû Osmân ed-Dimaşkî tarafından yapılan iki Arapça tercümesi ayrı ayrı Türkçeye çevrilmektedir. Türkçe çeviride lafzi bir çeviri tarzını takip ettik. Bundan amaç iki Arapça çevirideki farklılıkları göstermektir.

Anahtar Kelimeler: Aristoteles, Aleksandros, *Rub Üzerine*, şerh, tümeller, canlı.

* Bu çeviri, 'Entelekya Mantık-Metafizik Okulu' adı altında yürütülen çalışmaların bir kesittir. Çevirinin yapıldığı kaynak için bkz. Aleksandros Aphrodisiensis, "Makâletu'l-İskender el-Afrûdîsî fi'l-Eşyâ'i'l-Âmmiyeti'l-Kulliyye ve Ennehâ Leyset bi-A'yân Kâime" & "Kelâmu'l-İskender el-Afrûdîsî fi Enne'l-Hayvâne'l-Kullî İmmâ lâ Yekûn Şey'en ev Yekûn Sâniyen", (Ar. çev. Anonim & Ebû Osmân ed-Dimaşkî), "Quaestio I 11a: De Universalibus", *Zwei Arabische Fassungen der Abhandlung des Alexander von Aphrodisias Über die Universalia*, ed. Hans-Johann Ruprecht, Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht, 1979, ss. 254-9 & 264-9.

On Universals *

ALEXANDER OF APHRODISIAS

Translated by

ALİ TEKİN

Karadeniz Technical University, Faculty of Divinity, Department of Philosophy and Religious Sciences

Abstract: The problem of place for universals has been discussed in philosophy for a long time. Aristotle criticized Plato's theory of ideas, his master, and expressed that the universals might have not been in external world. Alexander of Aphrodisias is one of the greatest philosophers written commentaries on Aristotle's works. Alexander commented Aristotle's statement in his *On the Soul* "The universal animal is either as nothing at all or if it is, as a posterior" (402b8), and this commentary was translated into Arabic several times in the classical period. In this study the two Arabic translations of Alexander's commentary, one is anonymous and other by Abu Uthman al-Dimashqi have separately been translated into Turkish. We pursued a literal style for Turkish translation. Our aim is to show differences that are in two Arabic translations.

Keywords: Aristotle, Alexander, *On the Soul*, commentary, universals, animal.

---

* This translation is a section of studies which were performed under the title of 'Entelekyia School of Logico-Metaphysics'.

ENTELEKYA

ALEKSANDROS APHRODISIENS

TÜMELLER ÜZERİNE

© entelekya

ALEXANDRI APHRODISIENSIS

DE UNIVERSALIBUS

© entelekya

الإسكندر الأفروديسي

في الكليات

انتليخيا

[A Yayını]

Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla. Nimetleri veren Allah'a hamdolsun.

Afrodisiaslı Aleksandros'un Tümel Genel Şeylerin Dış Dünyada Kaim Varlıklar Olmadıkları Hakkında Makalesi

5 Afrodisiaslı Aleksandros, Aristoteles'in *Kitâbu'n-Nefs*'te (*Peri Psükhês: Rub Üzerine*) "Gerçekten tümel canlı ya asla bir şey değildir ya da şayet varsa sonra gelendir" şeklindeki ifadeyi zikrettiğini söyledi.

Bunu ve "Gerçekten tümel canlı ya asla bir şey değildir ya da şayet varsa sonra gelendir" sözünün anlamını araştırmamız gerekiyor.

10 Şöyle diyoruz: Biz bu sözü bu kitaba yazdığımız büyük şerhimizde güzel bir şekilde açıklamıştık. Bunu şimdi de açıklıyor, cinsin tümel olduğunu, tümelin tümel tarzda mevcut olan şeylerin tümeli olduğunu söylüyoruz. Şayet ilkin şeyler olmazsa asla tümel de olamaz, cins de olamaz. Öyleyse ilkin mevcut şeylerin olması gerekir. Sonra işte o zaman tümel olmak ona ilişir. Tümelin iliştiği şeyler işte o zaman bizatihi mevcut olur. Tümel, bizatihi kaim mevcut bir şey değildir, ancak başka bir şeyin arazı olabilir. "Canlı" gibi, o da bazı doğalara yani duyu sahibi nefes alıp veren cevhere delalet eder.

15 Şöyle diyoruz: Bizatihi canlı ve onun doğası tümel değildir. Bu, sayıca sadece tek bir canlı bile olsa, onun duyu sahibi nefes alıp veren bir cevher olması dolayısıyla. O, ancak sûretçe farklı birçok şeye sıfat olduğunda tümel olur. Şimdi "canlı"dan "tümel" ismi araz oldu. Çünkü şeyin cevherinde mevcut olmazsa, onda araz olur.

20 Şimdi dönüyor ve bu cinsin tümel olduğunu ve tümelin cevherin arazı olduğunu söylüyoruz. Bundan dolayı Aristoteles "Gerçekten tümel [canlı] ya asla bir şey değildir" dedi. Çünkü o hakiki anlamda var olan bir mevcut değildir, zati bir doğaya da delalet etmez. Bununla onun zatının olmadığını fakat onun bazı şeylerin arazı olduğunu kastediyorum. Ya da şayet biri onu mevcut bir şey olarak isimlendirirse de, o ancak "sonra gelen" bir mevcut olur, bundan sonra onda mevcut olan şey onun ilişeni olur.

[نشر 1]

بسم الله الرحمن الرحيم، والحمد لله ولى النعم.

مقالة الإسكندر الأفروديسي في الأشياء العامة الكلية وإنما ليست بأعيان قائمة

5 قال الإسكندر إن أرسطو ذكر في كتابه في النفس «إن الحى الكلى إما ألا يكون شيئا البتة وإما إن كان قائما، كان أخيرا».

وقد يحق علينا أن نحص عن ذلك وما معنى قوله «إن الحى الكلى إما ألا يكون شيئا البتة وإما إن كان قائما، كان أخيرا».

10 فنقول إنا قد لخصنا هذا القول في تفسيرنا ذلك الكتاب تلخيصا جيدا ونحن ملخصون ذلك الآن أيضا وقائلون إن الجنس هو كلى وإن الكلى هو للأشياء، موجود على كلية. فإن لم تكن الأشياء أولا، لم يكن كلى ولا جنس البتة؛ فينبغى إذن أن تكون الأشياء الموجودة أولا، ثم حينئذ يعرض أن يكون لها كلى؛ فتكون عند ذلك الأشياء التى يعرض لها الكلى موجودة بذاتها، فأما الكلى فليس بشيء موجود قائم بذاته، لانه يكون عرضا لشيء آخر. شبه الحى، فإنه دال على بعض الطباع، أعنى على جوهر متنفس ذى حس.

15 فنقول إن الحى بذاته وطبيعته ليس هو كلى، وذلك أنه ولو لم يكن إلا حى واحد فى العدد فقط، فهو جوهر متنفس ذو حس. وإنما صار كليا، حين صار نعتا على أشياء كثيرة مختلفة الصور. فقد صار الآن اسم «الكلى» من الحى عرضا، لأنه إذا لم يكن فى جوهر شيء موجودا، كان فيه عرضا.

20 فرجع الآن فنقول إن الجنس هذا كان كليا والكلى عرض جوهر؛ قال أرسطوطاليس لذلك «إن الحى الكلى إما ألا يكون شيئا البتة»، لأنه ليس بموجود وجودا حقا، ولا هو دال على طبيعة ذاتية، أعنى أنه ليست له ذات، لانه عرض لبعض الأشياء؛ وإما إن سماه أحد شيئا موجودا، فإنه إنما كان موجودا «أخيرا» بعد ذلك الشيء الموجود فيه العارض له.

Filozofun dediği Şeyin tahkiki benim zikrettiğimdir: Tekil canlı olduğunda, tümel canlının olması zorunlu olarak gerekmez. (nk sadece tek bir canlının var olması mümkün olabilir). Ancak, Şayet tümel bir canlı olur ise tekil canlının zorunlu olarak olması gerekir.

5 Biz duyumsayan nefes alıp veren cevheri ortadan kaldırırsak, cins olan canlı asla olmaz. (Bu, mevcut olmayan bir Şeyin birçok Şeyde olmasının mümkün olmaması dolayısıyladır). Şayet biz cins olan canlıyı ortadan kaldırırsak, duyumsayan nefes alıp veren canlı ortadan kalkmaz. Çünkü, yukarıda dediğimiz gibi, sadece tek bir canlıda olması mümkün olabilir. Zikredilen bu yönlerden dolayı filozof “Gerçekten tümel canlı ya asla bir Şey değildir ya da Şayet varsa sonra gelendir” dedi.

10 Öyleyse Şimdi, öncekilerden bazılarının zannettiği gibi, cinsin ve tümelin zatı ve kaim bir dış varlığı olmadığı, fakat bu ikisinin yalın Şeylerin arazları olduğu ve onları açıklamak için olduğu açığa çıkmıŐ ve temellendirilmiŐ oldu.

Makale tamamlandı. Bütün hamdlerin sahibi ve kendisinden başka rab bulunmayan Allah’a çokça hamdolsun.

وتحقيق ما قال الحكيم ما أنا ذاكره: إذا كان الحى الجزئى، لم ينبغ أن يكون الحى الكلى اضطرارا (لأنه قد يمكن أن يكون حى واحد فقط)، وأما إن كان حى كلى، كان ينبغى أن يكون حى جزئى اضطرارا.

5 وإن نحن رفعنا الجوهر المتنفس المحس، لم يكن الحى الجنسى البتة به، (وذلك أن الذى ليس بوجود لا يمكن أن يكون فى أشياء كثيرة)؛ وإن نحن رفعنا الحى الجنسى، لم يرفع الجوهر المتنفس المحس، لأنه قد يمكن أن يكون فى حى واحد فقط، كما قلنا آنفا. فلهذه الوجوه التى ذكرت قال الفيلسوف «إن الحى الكلى إما ألا يكون شيئا البتة وإما إن كان قائما، كان أخيرا».

10 فقد استبان الآن وصح إذن أن الجنس والكلى ليست لهما ذات ولا عين قائم، كما ظن بعض الأولين، لانهما عرضان للأشياء المفردة وليبان عليها.

تمت المقالة، والحمد لله كثيرا، كما هو أهله، لا رب سواه.

[B Yayını]

Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla. Rabbim yardım et.

Afrodisiaslı Aleksandros'un Tümel Canlıının Ya Bir Şey Olmadığı Ya da İkincil Olduğu Hakkındaki Sözü

5 [.....] Aristoteles'in *Kitâbu'n-Nefs*'teki (*Peri Psükbês: Rub Üzerine*) "Gerçekten tümel canlı ya asla bir şey olmaz ya da şayet var ise sonra gelendir." sözünü incelememiz gerekiyor.

Şöyle diyoruz: [.....] Çünkü cinsler tümel ve tümel ancak şeylerin tümeli olduğunda, o, tümel bir mevcuttur. Çünkü mevcut olmayan bir şey ne tümeldir ne cinstir ne de tevâtuyla yüklenir, fakat tümel şeyin tümel olmanın iliştiği bir mana olması gerekir; tümel olmanın iliştiği şey bir manadır. O nedir yolundan tümel olan tümelin kendisi ise hakikatte kaim bir mana değildir, fakat o başka bir şeye ilişmiş olan bir ilişendir. "Canlı" gibi, gerçekten o, mevcut bir manadır ve bir doğaya delalet eder. Çünkü doğası bakımından tümel olmayan duyumsayan nefes alıp veren bir cevhere delalet ediyordu. Bu, şayet biz canlının sayıca tek olduğunu varsaysak bile tümelin ismi onun üzerine vâkî olmaksızın olmaması dolayısıyladır. O, türce birbirinden farklı birçok şey hakkında olma sıfatı üzere iken onun için olabilir. Bu, ona ilişkin bir şeydir. Çünkü bir cevherde olmayan şey o cevherin ancak arazıdır.

Cins, bir mana olmayıp, bir manaya ilişkin bir araz olduğunda Aristoteles "ya bir şey olmaz" dedi, çünkü hakikatte mevcut değildir. Bu, cins yerinde olan canlıya delalet etmek istediğinde canlıya onun tümel olmasını eklemesi ve "tümel canlı" demesi dolayısıyladır.

20 Cins yerinde olan bu canlı ya bir şey olmaz -çünkü ona özgü bir doğaya delalet etmez, fakat bir manaya ilişkin ve tâbî olandır-, ya da -biri onun mevcut olduğunu söylemeyi yeğlediğinde- var olduğu şey için ikincil olur. Bu, şeyin arazdan ve kendisine ilişkin şeyden önce mevcut olması gerekmesi dolayısıyladır.

[نشر ب]

بسم الله الرحمن الرحيم، رب أعن.

علاء الإسكندر الأفروديسي في أن الحيوان الكلي إما لا يكون شيئاً أو يكون ثانياً

5 [.....] ينبغي أن نبحث عن قول أرسطوطاليس في كتاب النفس «إن الحي الكلي إما ألا يكون شيئاً البتة وإما إن كان، كان أخيراً».

فتقول [.....] لأنه لما كان الأجناس كلية والكلي إنما هو كلي لأشياء، فإنه موجود ما كلي. لأن ما ليس بشيء موجود ليس هو كلي ولا جنس ولا يحمل بتواطؤ، لكن ينبغي أن يكون الشيء الكلي معنى ما عرض له أن يكون كلياً؛ وأما الشيء الذي عرض له أن يكون كلياً فهو معنى ما، فأما الكلي نفسه من طريق ما هو كلي فليس بمعنى قائم على الحقيقة، ولكنه عارض يعرض لشيء آخر. بمنزلة الحيوان، فإنه معنى ما موجود ودل على طبيعة ما، إذ كان يدل على جوهر متنفس حساس الذي من قبل طبيعته ليس بكلي. وذلك أنا ولو وضعنا أن الحيوان واحد ما بالعدد، لم يكن بدون ما إذا وقع عليه اسم الكلي. وقد يوجد له وهو على هذه الصفة أنه في كثيرين مختلفين بالنوع بعضهم بعضاً. وهذا إنما هو شيء عارض له. لأن الشيء الذي ليس هو في جوهر ما وإنما هو عرض لذلك الجوهر.

فلما كان الجنس ليس بمعنى ما، ولكنه عرض عارض في معنى ما، قال أرسطوطاليس إنه «إما أن يكون ليس شيء»، لأنه ليس بموجود على الحقيقة؛ وذلك أنه لما أراد أن يدل على الحيوان الذي هو بمنزلة الجنس، أضاف إلى الحيوان أنه كلي فقال «الحيوان الكلي». فهذا الحيوان الذي هو بمنزلة الجنس إما ألا يكون شيئاً، لأنه ليس يدل على طبيعة ما تخصصه، ولكنه عارض وتابع لمعنى ما؛ أو يكون، متى أثر أحد أن يقول إنه موجود، ثانياً للشيء الذي يوجد له. وذلك أنه قد ينبغي أن يكون الشيء موجوداً قبل العرض والذي يعرض له.

Durum onun mana için ikincil olması ile açıktır. Çünkü canlı mevcut olduğunda cins yerinde olan canlının zorunlu olarak mevcut olması gerekmez. (Gerçekten sadece tek bir canlının mevcut olması mümkün olabilir. Çünkü “tümel” sözümüz kendi cevherinde bir şey değildir), cins yerinde olan canlı bulunduğu anda canlının zorunlu olarak mevcut olması gerekir.

- 5 Duyumsayan nefes alıp veren cevher ortadan kalktığında (mevcut olmayanın birçok şeyde mevcut olmasının mümkün olmaması bakımından) cins yerinde olan canlı bulunmaz. Cins yerinde olan canlı ortadan kalktığında duyumsayan nefes alıp veren cevherin ortadan kalkması zorunlu olarak gerekmez. Çünkü dediğim gibi tek bir şeyde bulunmak mümkün olabilir. Bu sebepler dolayısıyla Aristoteles “Tümel canlı ya bir şey olmaz ya da bulunduğu şeyler için ikincil olur” dedi.
- 10 O, iliştiği mana için ikincil olarak mevcuttur ve aynıyla, altındaki tekil şeylerin her biri için ilk olarak da olur. Çünkü cins olması yönünden farklı birçok şeye yüklenir, tekil olması yönünden tek bir cinsin ya da tek bir türün altındaki birçok şeyle birlikte bulunabilir. Bu sebep dolayısıyla genel şeyin altındaki şeylerden biri ortadan kalktığında genel şey ortadan kalkmaz. Çünkü onun varlığı çokluktur. Genel şey ortadan kalktığında ancak o genelin varlığıyla var olabilen onun altındaki bu şeylerden hiçbirisi bulunmaz.

والأمر بين بأنه يكون ثانيا للمعنى. لأن الحيوان إذا كان موجودا ليس واجب ضرورة أن يكون الحيوان الذى هو بمنزلة الجنس موجودا (فإنه قد يمكن أن ينزل أن حيوان واحدا موجود فقط، لأن قولنا «كلى» ليس هو شىء فى نفس جوهره)، وإذا وجد الحيوان الذى هو بمنزلة الجس، وجب ضرورة أن يكون الحيوان موجودا.

5 وإذا ارتفع الجوهر المتنفس الحساس، لم يوجد الحيوان الذى هو بمنزلة الجنس (من قبل أنه ليس يمكن أن يكون ما ليس بموجود موجودا فى كثيرين)؛ وإن ارتفع الحيوان الذى هو بمنزلة الجنس، لم يجب ضرورة أن يرتفع الجوهر المتنفس الحساس؛ لأنه قد يمكن كما قلت أن يوجد فى واحد؛ فلهذه الأسباب قال أرسطو «إن الحيوان الكلى إما لا يكون شيئا أو يكون ثانيا للأشياء التى يوجد لها».

10 فهو موجود ثانيا للمعنى الذى عرض فيه، ويكون هو بعينه أيضا أولا لكل واحد من الأشياء الجزئية التى تحتها؛ لأنه من جهة ما هو جنس يحمل على كثيرين مختلفين، ومن جهة ما هو جزئى قد يوجد مع كثيرين تحت جنس واحد أو نوع واحد. فلهذا السبب متى ارتفع واحد من الأشياء التى تحت الأمر العامى لم يرتفع الأمر العامى، لأن وجوده فى كثيرين؛ ومتى ارتفع الأمر العامى، لم يوجد شىء من الأشياء التى تحتها التى إنما وجودها بوجود ذلك العامى فيها.